

Poetinis aistros ir gyvenimo džiaugsmo pašlovinimas: žengiant ūksmingo *Gytagovindos* prasių miško takais

Džajadeva. *Gytagovinda*. Iš sanskrito kalbos vertė ir įvadinį straipsnį bei paaiškinimus parašė Valdas Jaskūnas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2012.

168 p.: iliustr. ISBN 978-609-459-117-4.

Neaprėpiamame įvairiomis kalbomis ir skirtingais žanrais parašytų senosios indų literatūros kūrinių masyve ryškiai išsiskiria Džajadevos dramatinė lyrinė poema *Gytagovinda* (*Apgiedotasis Govinda*), kurioje vaizduojami žaismingi dievo Krišnos ir piemenaitės Radhos meilės nuotykių Jamunos upės pakrantėje, pavasarį atbundančios gamtos fone. Nors tiksliai šio įstabaus sanskritu parašyto teksto sukūrimo data nėra žinoma, dauguma tyrėjų jį datuoja XIII a. pradžia ir mano, kad jis buvo sukurtas Rytų Indijoje, Orisoje, kuri ir dabar sutraukia gausybę Indijos meno gerbėjų savo įspūdingomis šventyklomis ir kitais kultūros paminklais.

Gytagovindos giesmės spinduliuoja dvasios ir kūno aistros karščiu, organiškai persmelkiančiu šiapusinę ir anapusinę tikrovės plotmes, kad net nėra tikslo teigti, jog ši poema turi sakralinį matmenį – profaninė ir sakralinė sritys Indijos kultūroje apskritai nebuvo atskirtos taip griežtai, kaip mums geriau pažįstamoje graikų bei romėnų ar judeokrikščioniškoje tradicijoje: kūno askeze paremtos dvasinės praktikos Indijoje buvo suvokiamos kaip kaupiančios eroso energiją, o sublimuota ir iki aukštesniųjų čakrų pakylėta kūno aistros energija, kaip manyta, savo ruožtu galinti atverti aukštesnės išminties ir aiškiaregystės langus, pro kuriuos žvelgiant atsiveria transcendentinės tikrovės panorama.

Tvirtinti, kad šioje poemoje pavaizduoti meilės žaidimai slepia alegorinę žmogaus sielos meilės Dievui alegoriją, savaime nėra neteisinga, bet ir vėl nelabai tikslu, nes kultūrinėje Indijos tradicijoje nebuvo perdėm griežto imanentinės ir transcendentinės plotmių atskyrimo ir iš jo kylančio radikalaus „šventos“ sielos ir „nuodėmingo“ kūno dualizmo: skirtingai nei judeokrikščioniškosios kultūros vertybes išpažįstančiam Senojo Testamento *Giesmių giesmės* skaitytojui, *Gytagovindą* skaitančiam indui nėra būtina atlikti gilesnės alegorinės prasmės išvėlgimo judesį, katapultuojantį skaitančiojo mintį ir jausmą nuo labai žemiško ir visais atžvilgiais žemo pamato į aukštą skaistaus dvasingumo dangų, nes bet kokius sakralumo pavidalus indas yra linkęs suvokti kaip išsklaidytus ir įvairiais laipsniais besireikiančius pačioje imanencijoje, žemiškos gamtos ir kūniškumo sferoje, taigi ir erotinės aistros stichijoje. Fizinė meilė Indijos kultūroje buvo suvokiama kaip šventa pati savaime, be jokių ją nuskaistinančių ir sukilinančių alegorinių projekcijų į transcendentinę gryniosios dvasios anapusių, ir ši nuostata atsispindi visoje hinduizmo dvasia sukurtoje literatūroje, kurioje net pati skirtis tarp religinių ir grožinių tekstų nėra itin ryški.

Tik Vakarų literatūrą išmanančiam skaitytojui *Gytagovinda* visada atrodys kaip visiškai sekuliarus, profaniškas ar net nuodėmės saldybe sielą gundantis kūrinys, bet patys indai, ypač hinduizmo (ir – dar konkrečiau – vaišnavizmo) išpažinėjai, šią poemą suvokia visiškai kitaip – ne tik kaip grožinį tekstą, keliantį grynąjį estetinį pasigėrėjimą, bet ir kaip devocionalų kūrinį, itin svarbų atsidėjimo šventam religiniam gyvenimui praktikų kontekste. Toks požiūris neturėtų stebinti, nes *Gytagovinda* yra tapusi vienu svarbiausių ir viduramžių, ir šiuolaikinio vaišnavizmo įkvėpimo šaltinių. Vakarų kultūros subrandintas skaitytojas ši unikalių kūrinį įvertins dėl subtiliai perteiktų meilės jausmo niuansų ir galingo, kūną ir sielą kiaurai smelkiančio sinestezinio visų juslių gausmo, o dievo Višnaus ir jo avataro Krišnos garbintojui poemoje meniškai atspindėtos erotinės aistros vibracijos tuo pat metu atrodys ir kaip dievybės besiilginčios sielos virpesiai.

Gytagovindos vertimų į Europos kalbas istorija siekia tik kiek daugiau kaip du šimtus metų – pirmasis tarp vertimų į Europos kalbas yra 1792 m. Kalkutoje išleistas Williamo Joneso atliktas prozinis šios poemos vertimas į anglų kalbą. Pirmasis vokiškas prozinis vertimas pasirodė 1802 m., pirmasis prancūziškas vertimas proza – 1850 m., o pirmasis viso poemos teksto vertimas į rusų kalbą – tik 1995 m. Turint omenyje, kad į daugelį Europos ir pasaulio kalbų šis kūrinys apskritai nėra išverstas ar net niekada nebuvo verstas net jo fragmentai, mes, lietuviai, pagrįstai galime didžiuotis Vilniaus universiteto Orientalistikos centro docento dr. Valdo Jaskūno profesionaliai atliktu labai sklandžiu ir menišku *Gytago-*

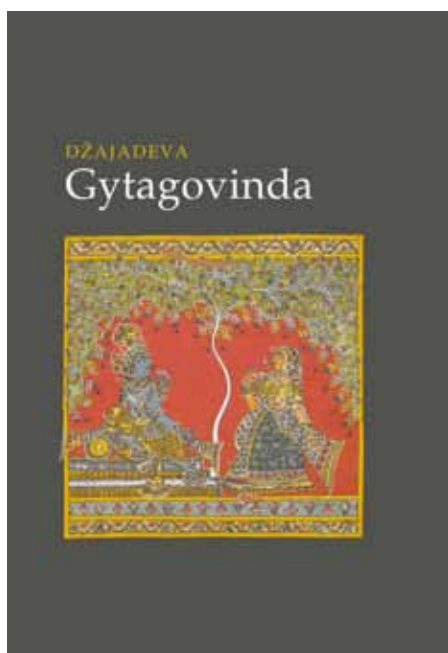
vindos vertimu iš sanskrito į lietuvių kalbą, universiteto leidyklos išleistu 2012 m. Būtina pabrėžti, kad tai ne tik apskritai pirmas, bet ir būtent pirmas *kritinis*, kruopščia tekstologine sanskritiško originalo analize ir kitomis kalbomis išleistų komentuotų kritinių leidimų lyginimu besiremiantis viso poemos teksto lietuviškasis leidimas (paskiros poemos dalys Lietuvos spaudoje vertėjo buvo publikuotos jau anksčiau – 2000 m. *Šiaurės Atėnuose* buvo paskelbta pirmoji, o 2001 m. *Poezijos pavasaryje* – septintoji *Gytagovindos* giesmė). Rengiant lietuviškąjį leidimą remtasi vertėjui prieinamais šešių kritinių leidimų komentarais, bet netiesiogiai pasinaudota ir kitų leidimų komentarais – nuorodos į juos paremtos poemos tyrinėtojos B. S. Miller darbais (p. 37).

Gytagovinda niekada nebuvo įsivaizduojama tik kaip nuogas žodinis tekstas – nuo senovės iki pat mūsų dienų šią poemą lydėjo gausios dramatinės inscenizacijos, net ištisa su religiniu kultu glaudžiai susijusi teatrinio repertuaro tradicija. Savo ruožtu ir rašytinė *Gytagovindos* tradicija, egzistavusi gausių rankraščių pavidalu, niekada nebuvo suvokiama vien kaip nuogo sanskritiško teksto reprodukuojamas: *Gytagovindos* tekstas visada buvo ir tebėra neįsivaizduojamas be jį lydinčių labai aukšto meninio lygio iliustracijų, kurios jų autorių buvo suvokiamos ne tik kaip pasyviai atspindinčios, bet ir kaip savitai papildančios, pratęsiančios ar komentuojančios žodinį tekstą. Poema, kurios tekstas per šimtmečius suaugo su jį lydinčiais ir praplečiančiais dramatiniais bei ikonografiniais elementais, ilgainiui virto skirtingos prigimties menus organiškai integruojančiu ir vakarietišką operą šiek tiek primenančiu kūriniu, kuriame poetinio žodžio

įtaiga susijungia su spalvos, garso, rankos gesto ir šokio judesio magija. Į sinestezinę visų juslių puotą netiesiogiai įjungiami net kvapai, nes poemoje aprašyti Krišnos ir Radhos meilės nuotykiškai vyksta pavasarį, žydint įvairiausių rūšių augalams, kurių vaizdingi sanskritiškai pavadinimai, be abejo, pridarydami rūpesčių vertėjams, svarstantiems, kaip surasti tinkamus jų atitikmenis savosiose kalbose, kartu leidžia skaitytojui bent mintyse įsivaizduoti subtiliausius žiedų kvapo niuansus. Be to, kaip jau minėjome, aistringai Dievo besiilginti mintis ir toks pat aistringas erotinis jausmas, išreiškiantis mylimojo ar mylimosios ilgėjimąsi, *Gytagovindoje* sulydomi į visumą ir įaudžiami į neišardomą meninės visumos audinį.

Išsamiam ir labai informatyviame įvardiniame straipsnyje „Džajadevos *Gytagovinda* Indijos kultūroje ir Vakaruose“ (p. 11–57) vertėjas aptaria poemos parašymo aplinkybes, analizuoja kūrinio atribucijos klausimą, žodžiais nutapo rekonstruojamą poemos autoriaus portretą, apibūdina kūrinio struktūrą ir pagrindines siužetines slinktis, poemoje plėtojamas tik labai neryškiu punktyru, pagrindinių poemos veikėjų – Krišnos ir Radhos – charakterio bruožus bei menines jų perteikimo priemonės, poemos įtaką Indijos kultūrai bei religinei vaišnavizmo tradicijai, *Gytagovindos* vertimo į Europos kalbas ir komentavimo istoriją.

Mano galva, ypač įdomi ir vertinga poemos rankraščių iliustravimo istorijos aptartis (p. 40–51), kurioje Valdas Jaskūnas, ne tik filosofo, bet ir menotyrininko išsilavinimą turintis tyrėjas, profesionaliai apibūdina skirtingus *Gytagovindos* iliustravimo stilius, įvairioms iliustruotojų

mokykloms priklausančių menininkų braižą, neformalias asociatyviasias žodinio poemos teksto sąsajas su tekstą iliustruojančiu vaizdu. Lietuviškasis poemos leidimas iliustruotas *Gytagovindos* rankraščių, rašytų XVII–XIX a. ir saugomų įvairiuose pasaulio muziejuose bei akademinėse institucijose, piešiniais: poemos rankraščių paplitimo geografiją puikiai atskleidžia vertėjo padėkos, reiškiamos meno galerijoms už leidimus publikuoti jose saugomų rankraščių iliustracijų reprodukcijas ir suteiktas skaitmenines fotografijas.

Mokslinę lietuviškojo poemos leidimo vertę labai padidina išsamūs poemos teksto komentarai (p. 133–159): juose ne tik aptiriamos turinio realijos, bet ir gausiai pateikiama įdomios lingvistinės informacijos, leidžiančios suvokti subtilius asociatyviuosius *Gytagovindos* prasmų niuansus, kurių neįmanoma perteikti jokių, net ir tobulu,

vertimu. Moksliskai vertinga ir bibliografija (p. 161–165), kurioje atsispindi nuorodos ne tik į jau tapusius klasika, bet ir į pačius naujausius poemos vertimus bei tyrinėjimus.

Bet svarbiausias šio leidimo nuopelnas, be jokios abejonės, yra susijęs su lietuviškojo poemos vertimo grožiu – lietuviškasis poemos tekstas, mano įsitikinimu, spinduliuoja ne mažesne dvasios ir kūno aistra nei sanskritiškasis originalas. Tai ir lemia neginčijamą išliekamąją lietuviškojo *Gytgovindos* leidimo vertę ne tik nacionaliniam mokslui – lietuviškajai orientalistikai, bet ir visai mūsų kultūrai.

Ir pagaliau paskutinis akcentas: poemos vertėjas ir tyrėjas, pats turintis profesio-

nalaus menotyrininko išsilavinimą, kartu su viršelio dailininke Audrone Uzielaitė pasirūpino, kad lietuviškasis *Gytgovindos* leidimas ir knygos dizaino požiūriu atrodytų ne prasčiau nei originalieji šios poemos rankraščiai.

Nemirtingoji Džajadevos poema ir labai meniškasis jos vertimas į lietuvių kalbą prieš nustebusio ir susižavėjusio skaitytojo akis išskyla tartum paslaptingas, magiškų galių kupinas ir savo tirštomis prasmėmis ūksmingas Vrindavano miškas, panašus į tą, kuriame mitinės priešistorės laikais su savo mylimąja klajojo dievaitis Krišna...

RECENZAVO NAGLIS KARDELIS